χεται, φαίνεται, καὶ τὸ λίθινον ἄγαλμα γονυκλινοῦς (ἐπὶ πλίνθου) γυναικείας μορφῆς ἐκ τοπικοῦ τιτανολίθου, τὸ κατὰ τὴν προσθίαν πλευρὰν μόνον εἰργασμένον (εἰκ. 5) καὶ ἤδη ὑπὸ τοῦ Λεοναρδου μνημονευόμενον. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο κεῖται ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς ἐν Κοντοβαζαίνῃ οἰκίας τοῦ ἰατροῦ Ἀ. Σεραφείμ, εὑρεθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἰατροῦ Β. Σεραφεὶμ ἐντὸς τοῦ ὑπάρχοντος κτήματός του κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἄρσηνος καὶ Λάδωνος, ἔνθα καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ FRAZER μνημονευομένη θεμελίωσις. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, πιθανῶς προερχόμενον ἐξ ἐπαιετίου συνθέσεως, παριστᾷ, ὡς φαίνεται, Νιοβίδα θνῄσκουσαν τοῦ τύπου τῆς ἑλληνιστικῆς - ρωμαϊκῆς παραδόσεως [1].

ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΚΑΡΔΑΡΑ

[1] Κατάλογον τῶν ἀρχαίων παραστάσεων τοῦ μύθου τῶν τέκνων τῆς Νιόβης ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς, κλασσικῆς καὶ ἑλληνιστικῆς - ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, βλ. ἐν R. M. Cook, Niobe and Her Children, 1964, 41 κ.ἑ.

ΤΑ ΑΝΙΓΡΑΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΘΥΡΑΙΑΤΙΚΩΝ ΚΩΜΩΝ *

Πολλαὶ ἀπόψεις διετυπώθησαν καὶ πολλαὶ διαφωνίαι ὑφίστανται περὶ τὴν θέσιν τῶν Θυραιατικῶν [1] κωμῶν, αἵτινες κατὰ τὸν Παυσανίαν [2] ἦσαν τρεῖς: Ἡ Ἀθήνη, ἡ Νηρὶς καὶ ἡ Εὔα.

Ἐκ τούτων ἡ πρώτη, ἀρχαιοτέρα πασῶν, ἀπαντῶσα παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ [3], τῷ Σκύλακι [4], τῷ Πλινίῳ [5], τῷ Ἁρποκρατίωνι [6], τῷ Νόννῳ [7],

* Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν φίλον πολιτικὸν μηχανικὸν κ. Ἀντώνιον Καβαλλιέρον διὰ τὸ θερμὸν διαφέρον, μεθ' οὗ ἐξεπόνησε τὸ συνημμένον τοπογραφικὸν διάγραμμα τῆς περιοχῆς.

[1] Περὶ τῶν λόγων, δι' οὓς εἰσηγούμεθα τὴν διὰ διφθόγγου τοῦ ὀνόματος γραφήν, ἰδὲ Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΝ, Ἡ Θυραία κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τὸ ἔτυμον αὐτῆς ἐν Περιοδικῷ «Πλάτων» 16, 1964, σ. 219-235.

[2] II 38.6 : *Ἀπὸ δὲ τῶν πολυανδρίων ἰόντι Ἀ⟨ν⟩θήνη τέ ἐστιν, ἐς ἣν Αἰγινῆταί ποτε ᾤκησαν, καὶ ἑτέρα κώμη Νηρίς, τρίτη δὲ Εὔα, μεγίστη τῶν κωμῶν· καὶ ἱερὸν τοῦ Πολεμοκράτους ἐστὶν ἐν ταύτῃ. Ὁ δὲ Πολεμοκράτης ἐστὶ καὶ οὗτος Μαχάονος υἱός, ἀδελφὸς δὲ Ἀλεξάνορος, καὶ ἰᾶται τοὺς ταύτῃ καὶ τιμὰς παρὰ τῶν προσοίκων ἔχει.*

[3] V 41.2 : Ὡς Ἀνθήνη.

[4] Περίπλ. 46 : *Λακεδαίμων ἔθνος καὶ πόλεις ἐν αὐτῇ εἰσιν αἵδε : Ἀσίνη ... Τούτων ἀμφοτέρων ... Μετὰ δὲ ταύτην τὴν προειρημένην ἄκρον Μαλέαι Σίδη πόλις καὶ λιμήν, Ἐπίδαυρος πόλις καὶ λιμήν, Πρασία πόλις καὶ λιμήν, Μέθανα πόλις καὶ λιμήν.*

Ὁ Palmerius πιστεύων ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῶν Μεθάνων θεωρεῖ, ὀρθῶς, ἐσφαλμένην τὴν τοποθέτησιν γράφων : «Transposuit situm huius urbis, si ita scripsit. Scylax. Nam Methana fuit inter Troezenem et Epidaurum sacram dictam, quod fefellit Scylacem, qui supine et inadvertenter Methanam transtulit ad alterum litus, ubi fuit alia Epidaurus Limera dicta» (Exerc. 273). Ὁ δὲ Gails διορθοῖ εἰς «Ἀνθάνα» : «Hic ego Scylacem a Palmerii vituperatione tueri tentabo. Nempe, tenui emendatione facta, legimus pro Μέθανα, Ἀνθάνα ... quamquam Anthana non maritima, sed mediterranea urbs fuisse videtur» (παρὰ Geogr. Gr. Minores, G. Müller I, σ. 41).

Ὁ Frazer (Paus. Descr. of Gr. III, 308), θεωρεῖ ἐσφαλμένην τὴν γραφήν, Μέθανα, τοῦ Bölte (RE III A, 1308) θεωροῦντος ὀρθὴν ταύτην, πιστεύοντος δεδικαιολογημένως ὅτι ἡ Ἀνθήνη ἐτύγχανε πόλις ὄχι παραθαλάσσιος.

[5] NH IV 16 : *Dehinc a Taenaro ager Laconicus liberae gentis, et sinus circuitu ... oppida Taenarum, Amyclae ... et intus Sparta Therapne, atque ubi fuere Cardamyle, ... Anthea, locus Thyrea ...*

Ὁ M. E. Littré, Histoire Naturelle de Pline I, Paris 1848, προτιμᾷ τὴν γραφὴν *Anthane*. Ὑπάρχουσι καὶ τύποι *Antea*, *Antiane*, *Antianae*, *Antene* καὶ *Antine* τῶν κωδίκων Leideniis, Vaticanus κ.τ.λ.

[6] *Ἀνθήνη· Λυσίας ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἀριστοδήμου γραφήν, εἰ γνήσιος, πόλις τῆς Λακωνικῆς.*

[7] XXVI 84 ἑ. :

Καί σφισιν ὡμάρτησε πολυγλώσσων γένος Ἰνδῶν,
οἵ τ' ἔχον Ἠελίοιο πόλιν, καλλίκτιτον, Αἴθρην,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

καὶ παρὰ τῷ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ [1], μνημονεύεται ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου ὡς τμῆμα τῆς «Κυνουρίας γῆς» [2], ὑπὸ δὲ τοῦ Παυσανίου ὡς τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν ἐκπεσόντων Αἰγινητῶν [3]. Αὕτη κατὰ τὸν LEAKE [4] καὶ τὸν LOLLING [5], ἔκειτο ἐπὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ», τὸν CURTIUS [6] πλησίον τῆς νῦν ὀρεινῆς Μελιγοῦς, τὸν BURSIAN [7], εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, διαφωνοῦντος τοῦ FRAZER [8], τὸν ROSS [9] εἰς τὸν πλησίον τῆς Κάτω Μελιγοῦς θέσιν «Ἁγιαναστασιά», ὑπεράνω τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ λόφος «Καστράκι» καὶ τὸν HEBERDEY [10] πλησίον τοῦ χωρίου «Σπηλιὲς» ἢ «Κάτω Δολιανά», ἄλλοτε καλουμένου καὶ «Καλύβια Δολιανίτικα», τοῦ BOBLAYE τονίζοντος μὲν ὅτι ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως τῆς Ἀνθήνης θὰ ἀποτελῇ πρόβλημα μέχρι τῆς διενεργείας ἀνασκαφῶν, ἀλλ' ὁρίζοντος ἐν τέλει ταύτην ἐν τῷ «Ἑλληνικῷ» [11].

Ἡ Νηρίς, ἡ νεωτέρα τῶν κωμῶν, ἀπαντῶσα παρὰ τῷ Statius [12], τοποθετεῖται, ὑπὸ τοῦ LEAKE, LOLLING [13] καὶ HEBERDEY [14] εἰς τὸ ἐν τῇ θέσει τοῦ Ἁγίου Πέτρου «Ξεροκάμπι» εὑρισκόμενον μεσαιωνικὸν φρούριον, τὸ καλούμενον «Κάστρο τῆς Ὡρηᾶς», τοῦ BURSIAN [15] καὶ ROSS [16] εἰς τὸ μνημονευθὲν «Ἑλληνικὸ» ἢ «Τειχιὸ» καὶ τοῦ CURTIUS [17] πλησίον τοῦ χωρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ BOBLAYE [18] θεωροῦντος ἀδύνατον τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς Νηρίδος.

Ἡ Εὔα τέλος, ἀκολουθοῦσα τὴν Ἀνθήνην κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Θεοπόμπου, ὡς πληροφορεῖ ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ὑπὸ τοῦ LOLLING [19] καὶ τοῦ BURSIAN [20] ὁρίζεται κατὰ τὴν θέσιν «Σπηλιές», πλησίον τῆς μονῆς Λουκοῦς, τοῦ ROSS κατὰ τὴν νοτίαν κλιτὺν τῆς Ζαβίτσης, καὶ τοῦ HEBERDEY [21] καὶ τοῦ CURTIUS [22] κατὰ τὸν Ἅγιον Πέτρον.

Ἀλλὰ τὰ σαφῶς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου λεγόμενα καταδεικνύουν πάσας τὰς ἀπόψεις ταύτας ἀστηρίκτους τὰς μὲν καθ' ὁλοκληρίαν, τὰς δὲ μερικῶς. Οὕτως εἰς τὴν γνώμην τοῦ BURSIAN, τοποθετοῦντος τὴν Ἀνθήνην εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἀντίκειται ἡ θέσις τοῦ τελευταίου, εὑρισκομένου εἰς τὸ ἀντιπέραν ἄκρον τῆς θυραιατικῆς πεδιάδος, ἐν ᾧ ὁ περιηγητὴς σαφῶς δηλοῖ ὅτι ἡ πεδιὰς αὕτη, τῆς ὁποίας ἐξαίρει τὸ γόνιμον, εὑρίσκεται *ἐν ἀριστερᾷ* αὐτοῦ [23].

Ἠγνοήθη, ἄρα, ὑπὸ τούτων ἡ ὁριζομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου θέσις αὐτῆς, δοθέντος ὅτι αὕτη μετὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἁπλοῦται ἐνώπιον τοῦ κινουμένου ἐκ Κυβερίου πρὸς

ἀννεφέλου δαπέδοιο θεμείλιον, οἵ τ' ἔχον ἄμφω,
Ἀνθηνῆς λασιῶνα καὶ Ὠρυκίης δονακῆα . . .

Σφάλλεται ὁ HIRSCHFELD ἐν RE I, 2370, ὑπολαμβάνων τὴν Ἀνθήνην πόλιν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ὀρθῶς ὁ MARCELLUS ἐν τῇ γαλλικῇ ἐκδόσει (Not. Chant. XXVI 21, Paris 1836) θεωρεῖ ταύτην πόλιν τῆς Πελοποννήσου ἀντικαθιστῶν αὐτὴν διὰ τῆς γραφῆς «Ἀσηνῆς». Ἡ μαρτυρία τοῦ ΝΟΝΝΟΥ ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀναφερομένη εἰς «Λασιῶνα». Πράγματι ἡ Ἀνθήνη, ὡς θὰ ἀποδειχθῇ, ἔκειτο εἰς τόπον δασώδη.

1 Ὡς *Ἀνθάνα*.

2 Σ. 10 σημ. 3

3 II 36. 6. Τοῦτο δὲν ἀληθεύει, ἡ δ' ἀντίφασις τοῦ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ἀναφέροντος ὅτι οἱ Αἰγινῆται ἐγκατεστάθησαν ὁτὲ μὲν εἰς τὴν Θυραίαν (. . . *Γενόμενοι δὲ* (οἱ Αἰγινῆται) *ὑπὸ Ἀθηναίων ἀνάστατοι Θυρέαν τὴν ἐν Ἀργολίδι Λακεδαιμονίων δόντων ᾤκησαν* (II 29.5), ὁτὲ δὲ εἰς τὴν Ἀνθήνην (II 36.6) κατ' οὐσίαν δὲν ὑφίσταται (ἰδὲ Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΝ, Ἡ Θυραία κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς κ.τ.λ. ἔ.ἀ.).

4 Tr. in the Mor. II, 494 – Peloponnesiaca, 296.

5 FRAZER, ἔ.ἀ. 306.

6 Peloponnes I, 382.

7 Geogr. von Griechenland II, 71.

8 Ἔ.ἀ. 308.

9 Reisen und Reis, 163 καὶ ἐν συνεχείᾳ.

10 Βλ. HITZIG-BLÜMNER, Paus. Beschr. Griech. 1, 2, σ. 657, σημ. 1.

11 Recherches Géogr., 68-69.

12 Theb. IV 46.

13 Hell. Land. und Topogr., 166.

14 HITZIG - BLÜMNER, ἔ.ἀ.

15 Ἔ.ἀ. II, 71.

16 Ἔ.ἀ. 171.

17 Ἔ.ἀ. I, 382.

18 Ἔ.ἀ. 68.

19 Ἔ.ἀ.

20 Ἔ.ἀ. II, 71.

21 Πρβ. τὴν ἔναντι σημ. 10.

22 Ἔ.ἀ. I, 283.

23 II 38.4 *Ἔστι δὲ ἐκ Λέρνης καὶ ἑτέρα παρ' αὐτὴν ὁδὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ χωρίον, ὃ Γενέσιον ὀνομάζουσι· πρὸς θαλάσσῃ δὲ τοῦ Γενεσίου Ποσειδῶνος ἱερὸν ἐστιν οὐ μέγα. Τούτου δ' ἔχεται χωρίον ἄλλο Ἀπόβαθμοι· γῆς δὲ ἐνταῦθα πρῶτον τῆς Ἀργολίδος Δαναὸν σὺν ταῖς παισὶν ἀποβῆναι λέγουσιν. Ἐντεῦθεν διελθοῦσιν Ἀνιγραῖα καλούμενα ὁδὸν στενὴν καὶ ἄλλως δύσβατον, ἔστιν ἐν ἀριστερᾷ μὲν καθήκουσα ἐπὶ θάλασσαν καὶ δένδρα—ἐλαίας μάλιστα—ἀγαθὴ τρέφειν γῆ.*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

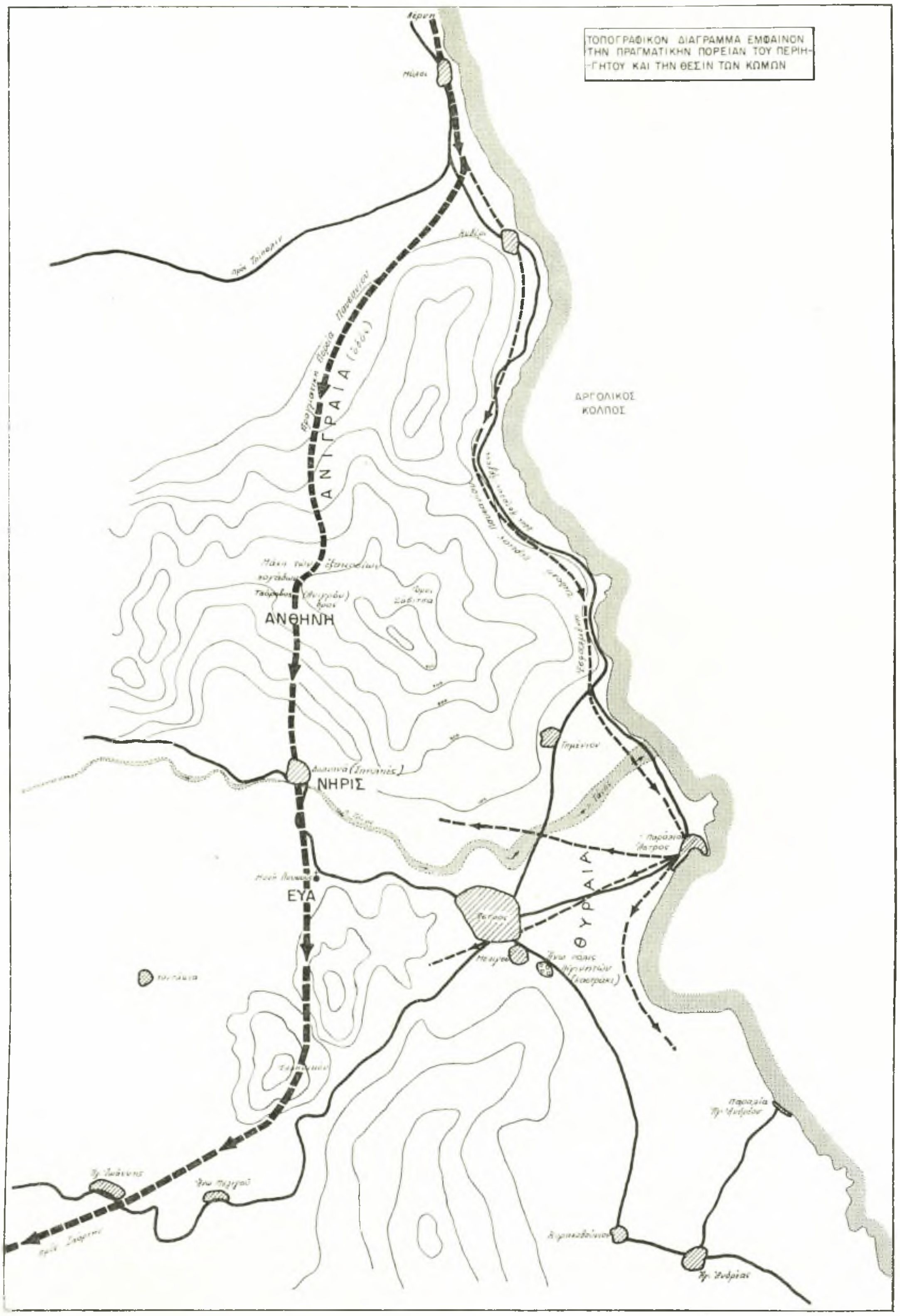

Εἰκ. 1. Τοπογραφικὸν διάγραμμα ἐμφαῖνον τὴν πραγματικὴν πορείαν τοῦ Παυσανίου καὶ τὴν θέσιν τῶν κωμῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

αὐτὴν καὶ παρακάμπτοντος κατ᾽ ἀνάγκην τὸ καλῦπτον ὁλοσχερῶς ταύτην ὄρος Ζάβιτσα. Ἐκτὸς τούτου ὁ περιηγητὴς μετὰ τὴν μνείαν τῆς Θυραιάτιδος *ἐν ἀριστερᾷ* τρέπεται πρὸς τὴν ἤπειρον[1], ὅπου ὑπῆρχον *τὰ πολυάνδρια*, καὶ ἀπὸ τούτων ὁρμώμενος ἀναφέρει ὅτι συναντᾷ τὰς κώμας, ἐν ᾧ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν μεταβαίνει τις κινούμενος διὰ τῆς θυραιατικῆς πεδιάδος, τὰ δ᾽ ἐρείπια αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν παραλίαν καὶ ὄχι εἰς τὴν *ἤπειρον*.

Ἀποδεχόμενοι, λοιπόν, τὰς ἀπόψεις τοῦ BURSIAN ἀγνοοῦμεν τὸ *ἐν ἀριστερᾷ* καὶ τὴν *ἤπειρον* τοῦ περιηγητοῦ. Ἐὰν ἐπίσης ἀκολουθήσωμεν τὸν BURSIAN ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς ἑτέρας κώμης, τῆς Νηρίδος, ὅστις, ὡς προερρήθη, τοποθετεῖ ταύτην εἰς τὸ «Ἑλληνικό», εὑρισκόμεθα πρὸ ἀπαραδέκτου ἀπόψεως, καθ᾽ ὅσον τὸ «Ἑλληνικὸ» εὑρίσκεται πολὺ δυτικώτερον εἰς τὸν ἐξ Ἄργους πρὸς τὴν Θυραίαν κινούμενον καί, ἐφ᾽ ὅσον ὁ περιηγητὴς μνημονεύει πρώτην τὴν Ἀνθήνην, φυσικώτατον εἶναι ἡ δευτέρα εἰς σειρὰν κατὰ τὸν περιηγητὴν κώμη Νηρὶς νὰ εὑρίσκεται πέραν αὐτῆς.

Ἐάν, λοιπόν, ἠκολούθει τὸν Παυσανίαν ὁ BURSIAN, ἔχων ἀφετηρίαν τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν, ὅπου ἐτοποθέτει τὴν πρώτην κώμην, τὴν Ἀνθήνην, ἔπρεπε νὰ ὁρίσῃ τὴν Νηρίδα ἀνατολικώτερον ἢ νοτιώτερον αὐτοῦ καὶ οὐχὶ εἰς τὸ «Ἑλληνικὸ» ἀναδιασχίζων τὴν θυραιατικὴν πεδιάδα. Ἔτι μᾶλλον σφάλλεται ὁ LOLLING καὶ ὁ BURSIAN τοποθετοῦντες τὴν Εὔαν εἰς τὴν παρὰ τὴν μονὴν Λουκοῦς θέσιν «Σπηλιές», διότι ἀκολουθοῦν πορείαν ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν τοῦ περιηγητοῦ, ἐπανερχόμενοι ὁ μὲν πρῶτος ἐκ τοῦ πολὺ ἀπέχοντος «Κάστρου τῆς Ὠρηᾶς», ὁ δεύτερος ἐκ τοῦ «Ἑλληνικοῦ».

Ἀκατανόητος ἐπίσης τυγχάνει ἡ γνώμη τοῦ ROSS, ὅστις, ἐκκινῶν ἀπὸ τοῦ λόφου «Καστράκι», ἔνθα τοποθετεῖ τὴν Ἀνθήνην, καὶ ἀναζητῶν τὴν Νηρίδα εἰς τὸ «Ἑλληνικὸ» ἐπανέρχεται εἰς τὸ ὄρος Ζάβιτσα, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἔκειτο ἡ Εὔα, καίτοι τὸ ὄρος τοῦτο ἀπετέλει τὴν ἀφετηρίαν τοῦ Παυσανίου κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν θυραιατικῶν κωμῶν.

Λογικὴ πως τυγχάνει ἡ πορεία τοῦ CURTIUS, ὅστις ἀφορμώμενος ἀπὸ τοῦ «Ἑλληνικοῦ» (Ἀνθήνης κατ᾽ αὐτόν), ἀναζητεῖ τὴν Νηρίδα πλησίον τοῦ χωρίου Ἁγίου Ἰωάννου καὶ καταλήγει εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον, ὅπου ἐθεώρει κειμένην τὴν Εὔαν, διότι ἔλαβεν ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ πορεία τοῦ Παυσανίου ἀφεώρα εἰς τὴν Σπάρτην.

Ἡ σύντομος αὕτη ἀνάλυσις τῆς ἀξίας τῶν γνωμῶν τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὸ θέμα τοῦτο σαφῆ παρέχει εἰκόνα τῆς συγχύσεως περὶ αὐτό, ἥτις σήμερον αἴρεται, καθισταμένου εὐχεροῦς τοῦ ὁρισμοῦ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῶν κωμῶν, ἐὰν ληφθῇ ὑπ᾽ ὄψιν μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς ἡ περιγραφὴ τοῦ Παυσανίου ὡς πρὸς τὸ δρομολόγιόν του ἐν συνδυασμῷ πρὸς δύο νεώτερα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσι σήμερον, ἤτοι τὴν ἀνεύρεσιν ἐν τῷ «Ἑλληνικῷ» κεράμου τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων φέροντος ἐπιγραφὴν[2] καθορίζουσαν τὴν θέσιν τῆς κώμης Εὔας καὶ ἀργείας ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς Ζαβίτσης ἀναφερομένης εἰς τὸ *κενεάριον* τοῦ Ἄργους. Ἐπιβάλλεται, λοιπόν, νὰ συνακολουθήσωμεν τὸν Παυσανίαν εἰς τὴν πορείαν του πρὸς τὴν Σπάρτην ἀπὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμᾶς σημείου συμπαρατηροῦντες τὰ περιγραφόμενα.

Ὁ περιηγητὴς ἐκκινήσας ἀπὸ τῆς Λέρνης φθάνει εἰς τὸ Γενέσιον καὶ ἀκολούθως εἰς τοὺς Ἀποβάθμους, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ ὁδὸς τῶν Ἀνιγραίων[3]. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλούταρχος τὰ Πυράμια[4], ταυτιζόμενα πρὸς τοὺς Ἀποβάθμους τοῦ

[1] II 38.5: ...*ἰόντι δὲ ἄνω πρὸς τὴν ἤπειρον ⟨ἀπ᾽⟩ αὐτῆς χωρίον ἐστίν, ἔνθα δὴ ἐμαχέσαντο ὑπὲρ τῆς γῆς ταύτης λογάδες Ἀργείων τριακόσιοι πρὸς ἄνδρας Λακεδαιμονίων ἀριθμόν τε ἴσους καὶ ἐπιλέκτους ὁμοίως. Ἀποθανόντων δ᾽ ἁπάντων πλὴν ἑνὸς Σπαρτιάτου καὶ δυοῖν Ἀργείων, τοῖς μὲν ἀποθανοῦσιν ἐχώσθησαν ἐνταῦθα οἱ τάφοι, τὴν χώραν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι, γενομένου πανδημεί οφισιν ἀγῶνος πρὸς Ἀργείους, κρατήσαντες βεβαίως αὐτοί τε παραυτίκα ἐκαρποῦντο καὶ ὕστερον Αἰγινήταις ἔδοσαν ἐκπεσοῦσιν ὑπὸ Ἀθηναίων ἐκ τῆς νήσου. Τὰ δὲ ἐπ᾽ ἐμοῦ τὴν Θυρεᾶτιν ἐνέμοντο Ἀργεῖοι· φασὶ δὲ ἀνασώσασθαι δίκῃ νικήσαντες.*

[2] *Εὐατᾶν δαμόσιοι*. Κ. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Εὔας ἐπιγραφή, ΑΕ 1960, Χρονικά, σ. 6 ἑ.

[3] Γενικῶς: LEAKE, Peloponnesiaca, 295, Morea 2,476. ROSS, ἔ.ἀ. 153. CURTIUS, ἔ.ἀ. II, 372. BURSIAN, ἔ.ἀ. II, 68. PHILIPPSON, Peloponnes, 137. Guide-Joanne 2, 243-246.

[4] *Δαναῷ γὰρ ὅτε πρῶτον ἐπέβη τῆς χώρας κατὰ τὰ Πυράμια τῆς Θυρεάτιδος εἰς Ἄργος πορευομένῳ λύκον φανῆναι ταύρῳ μαχόμενον* . . . (Πύρρ. XXXII 20).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

Παυσανίου, ἐφ᾽ ὅσον ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, τὴν ἀπόβασιν τουτέστι τοῦ Δαναοῦ, τοποθετεῖ ἐν τῇ Θυρεάτιδι, κατ᾽ ἀνάγκην ὁρίζονται ταῦτα εἰς τὸ νῦν Παράλιον Ἄστρος, ὅτε τὸ Γενέσιον ἴσως δέον νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸν ὀλίγον τῆς ἀνωτέρω κωμοπόλεως ἀπέχοντα σημερινὸν Ἀνάβολον, πλουσίαν πηγὴν ἐν μέσῃ θαλάσσῃ γλυκέος ὕδατος, ταὐτιζόμενον ὑπὸ τοῦ FRAZER[1] πρὸς τὴν ἀρχαίαν Δίνην[2]. Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ καταρρέει ἐκ τῶν πραγμάτων ὁ μέχρι σήμερον καθορισμὸς τῶν Ἀνιγραίων ὡς ὁδοῦ παραλιακῆς, διότι τὸ Παράλιον Ἄστρος εὑρίσκεται ἐν τῇ θυρεατικῇ πεδιάδι, ἐν τῷ ἄκρῳ αὐτῆς, μὴ ἀποτελοῦν, ἑπομένως, ἀφετηρίαν ὁδοῦ *στενῆς καὶ ἄλλως δυσβάτου*, εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ Θυρεᾶτις, *ἐν ἀριστερᾷ* μάλιστα, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ ὁριζόμενα. Ἐκ τῶν πραγμάτων, λοιπόν, ἐπιβάλλεται νὰ μετακινήσωμεν τοὺς Ἀποβάθμους πρὸς τὴν Ἀργολίδα[3], σημειοῦντες τὴν ἀντίφασιν τοῦ FRAZER, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν μὴ ἀποκλείοντος τὴν ταύτισιν τῶν Ἀποβάθμων πρὸς τὰ Πυράμια καὶ ὁρίζοντος τούτους ἔξω — ὀρθῶς — τῆς Θυρεάτιδος, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἀντιπαρερχομένου τὴν εἰς διάφορον θέσιν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου.

Ἐκ τοῦ ὅτι, λοιπόν, ὁ Παυσανίας φέρει τὴν Θυρεατικὴν πεδιάδα *ἐν ἀριστερᾷ* τοῦ τέρματος τῶν Ἀνιγραίων, συνάγομεν ὅτι ἡ ὁδὸς αὕτη δὲν κατηυθύνετο παραλλήλως τῇ θαλάσσῃ — ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἐπαναλαμβάνομεν ὁ Παυσανίας ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ ἄντικρυς τῆς πεδιάδος, ὡς εὑρίσκεται τὸ Παράλιον Ἄστρος — ἀλλ᾽ ἠκολούθει κατεύθυνσιν δεξιάν, νοτιοδυτικὴν τουτέστι, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἀποκλειστικῶς ἀνάβασιν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ζάβιτσα, ἀποτελοῦντος τέρμα τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος, καθ᾽ ὅσον ΝΑ. αὐτῆς ἀνατείνει ἡ μέχρι τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἐξικνουμένη τραχεῖα κλιτὺς αὐτοῦ, διότι οὐδεμία ἄλλη διέξοδος ὑπῆρχε, δοθέντος ὅτι ἀριστερᾷ εὑρίσκετο ἡ θάλασσα καὶ δεξιᾷ τὸ ἀνωτέρω ὄρος[4].

Μόνον οὕτως ὁ περιηγητὴς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ *ἐν ἀριστερᾷ* τὴν θυρεατικὴν πεδιάδα[5]. Εἶχε δὲ λόγους σοβαροὺς νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους — ἡ πεδιὰς ἄλλως τε, ὡς θὰ ἀποδειχθῇ ἐν συνεχείᾳ, οὐδὲν διαφέρον προέβαλλε τῷ περιηγητῇ — , ἐφ᾽ ὅσον ὁ ἴδιος διανύσας τὴν ὁδὸν τῶν Ἀνιγραίων, ἐκθέτει: *Ἰόντι δὲ ἄνω πρὸς τὴν ἤπειρον αὐτῆς χωρίον ἐστίν, ἔνθα δὴ ἐμαχέσαντο ὑπὲρ τῆς γῆς ταύτης λογάδες τριακόσιοι πρὸς ἄνδρας Λακεδαιμονίων ἀριθμόν τε ἴσους καὶ ἐπιλέκτους ὁμοίως....*

Ἡ φράσις *ἰόντι πρὸς τὴν ἤπειρον* σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι ἔληξεν ἡ ὁδὸς τῶν Ἀνιγραίων, βλέπει ἀπὸ τοῦ ὕψους 900 μέτρων *ἐν ἀριστερᾷ* τὸ θαυμάσιον θέαμα ὁλοκλήρου τῆς θυρεατικῆς πεδιάδος καὶ δύναται ἢ νὰ κατέλθῃ εἰς αὐτὴν στρεφόμενος ἐπ᾽ ἀριστερᾷ ἢ νὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν του, ἥτις ἀπέβη πλέον ὁμαλή, καθ᾽ ὅσον ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἐκτείνεται πρὸς Δυσμὰς ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἥτις βαθμηδὸν κατέρχεται, ἀρχομένου τοῦ ὁπωσοῦν μακροῦ ὑπεράνω τῶν Κάτω Δολιανῶν αὐχένος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Ὀρθότατα, λοιπόν, ὁ κῶδιξ Vindobonenses παρέχει τὴν γραφὴν *ἀνελθοῦσιν* ὡς πρὸς τὰ Ἀνιγραῖα καὶ οὐχὶ *διελθοῦσιν*, ὡς οἱ λοιποὶ κώδικες.

Ἔχει ὅμως καὶ σοβαρώτατον λόγον νὰ προτιμήσῃ τὸ δεύτερον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐκκλίνει τῆς ἀρχικῆς ὁδοῦ καὶ ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ ὄρους.

Κινούμενος, λοιπόν, δυτικῶς κατὰ τὴν νοτίαν κλιτὺν φθάνει εἰς τὸν τόπον τῆς περιωνύμου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ λίαν ὀδυνηρᾶς εἰς τοὺς Ἀργείους μάχης τῶν ἑξακοσίων ἐπιλέκτων, ἥτις διεξήχθη τῷ 547 π. Χ.[6] καὶ συνεπήγαγε

[1] Ἔ.ἀ. III, 306.

[2] ΠΑΥΣΑΝ. VIII 7.1: *εἰ μὴ τὸ ὕδωρ ἠφανίζετο ἐς χάσμα γῆς· ἀφανισθὲν δὲ ἐνταῦθα ἄνεισι κατὰ τὴν Δίνην· ἔστι δὲ ἡ Δίνη κατὰ τὸ Γενέθλιον καλούμενον τῆς Ἀργολίδος, ὕδωρ γλυκὺ ἐκ θαλάσσης ἀνερχόμενον. τὸ δὲ ἀρχαῖον καὶ καθίεσαν ἐς τὴν Δίνην τῷ Ποσειδῶνι ἵππους οἱ Ἀργεῖοι κεκοσμημένους χαλινοῖς. γλυκὺ δὲ ὕδωρ ἐν θαλάσσῃ δῆλόν ἐστιν ἐνταῦθά τε ἀνιὸν ⟨ἐν⟩ τῇ Ἀργολίδι.*

[3] CURTIUS, ἔ.ἀ. II, 371 - RE I 2817 (1894).

[4] Καὶ σήμερον ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ Κυβερίου ἀτραπὸς ἄγουσα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους.

[5] Δὲν τυγχάνει ὀρθὴ ἡ γνώμη τῶν HITZIG - BLÜMNER, ἔ.ἀ. σ. 657 σημ. 13, ὅτι τὰ Ἀνιγραῖα κατηυθύνοντο παραλλήλως πρὸς τὸ ὄρος τῆς Ζαβίτσης καὶ τῆς θαλάσσης. Πρὸς αὐτὴν συμφωνεῖ καὶ ὁ FRAZER, ἔ.ἀ. III, 303. Ἰδὲ καὶ σ. 13 σημ. 3.

[6] Ἡ μάχη μνημονεύεται ἐκτὸς τοῦ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ (II 38.5) καὶ ὑπὸ τοῦ ΗΡΟΔΟΤΟΥ: *Τοῖσι δὲ καὶ αὐτοῖσι [τοῖσι Σπαρτιήτῃσι] κατ᾽ αὐτὸν τὸν χρόνον συνεπε-*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

τὴν ἀπώλειαν τῆς Θυραίας καὶ τὴν διὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο κοπὴν τῆς κόμης αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπανακτήσεως[1] τῆς ἀπολεσθείσης περιοχῆς καὶ τὴν καθιέρωσιν τῶν Γυμνοπαιδιῶν[2] καὶ τῶν «Θυρεατικῶν» (στεφάνων)[3] κατ' αὐτὰς ἐν τῇ Λακωνικῇ[4]. Πρὸς τὸν τόπον τοῦτον δέον καθ' ἡμᾶς νὰ συνδεθῇ τὸ ὄνομα Ἀνιγραῖα (τά).

Δύο καθ' ἡμᾶς ἐκδοχαὶ τοῦ μόνου ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἅπαξ παρὰ τῷ Παυσανίᾳ ἀπαντῶντος παραδό-

πτώκεε ἔρις ἐοῦσα πρὸς Ἀργείους περὶ χώρου καλεομένου Θυρέης. Τὰς γὰρ Θυρέας ταύτας ἐούσας τῆς Ἀργολίδος μοίρης ἀποταμόμενοι ἔσχον οἱ Λακεδαιμόνιοι . . . Τὸν δὲ ἕνα λέγουσι τὸν περιλειφθέντα τῶν τριηκοσίων, Ὀθρυάδην, αἰσχυνόμενον απονοστέειν ἐς Σπάρτην τῶν οἱ συλλοχιτέων διεφθαρμένων, αὐτοῦ μιν ἐν τῇσι Θυρέῃσι καταχρήσασθαι ἑωυτόν (Ι 82. 1 - 8).

Ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ: *Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων ὑπὲρ Θυρεάτιδος χώρας πολεμούντων, οἱ Ἀμφικτίονες ἔκριναν πολεμῆσαι ἑκατέρους καὶ τῶν νικησάντων εἶναι τὴν χώραν. Λακεδαιμόνιοι μὲν οὖν Ὀθρυάδην ἐποίησαν στρατηγὸν Ἀργεῖοι δὲ Θέρσανδρον. Πολεμούντων δὲ δύο ἐκ τῶν Ἀργείων περιελείφθησαν, Ἀγήνωρ καὶ Χρόμιος οἵτινες, εἰς τὴν πόλιν ἤγγειλαν τὴν νίκην. Ἠρεμίας δ' ὑπαρχούσης, ὁ Ὀθρυάδης ἐπιζήσας καὶ ἡμικλάστοις δόρασιν ἐπερειδόμενος τὰς τῶν νεκρῶν ἁπάντων ἀσπίδας περιείλετο· καὶ τρόπαιον στήσας ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος ἐπέγραψε: «Διὶ τροπαιούχῳ»* (Ἠθικὰ 306 Α κἑ.).

Ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ΣΤΟΒΑΙΟΥ: *Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀργεῖοι περὶ χωρίου Θυραίας, ἐν μεθορίῳ κειμένης, μέχρι μέν τινος ὅλοις τοῖς στρατεύμασι παρετάσσοντο πρὸς ἀλλήλους, τέλος ἔδοξεν αὐτοῖς ἐπιλέξαι παρ' ἑκατέρων τριακοσίους κἀκείνων μαχεσαμένων τοῖς κρατήσασι διαφέρειν τὸ χωρίον· οὗπερ γινομένου Ὀθρυάδης Λακεδαιμόνιος στρατιώτης, πολλοὺς ἀποκτείνας καὶ πολλὰ τετρωμένος ἔκειτο μεταξὺ τῶν ἀνῃρημένων Λακεδαιμονίων περιλειφθείς. Ἀργείων δὲ δύο, Ἀλκήνωρ καὶ Δρόμιος· ὧν ἀπελθόντων εἰς Ἄργος ἀπαγγεῖλαι τὴν νίκην, Ὀθρυάδης πολλοὺς σκυλεύσας τῶν πολεμίων τρόπαιον ἔστησε καὶ χρησάμενος τῷ τῶν τραυμάτων αἵματι ἐπέγραψε, Λακεδαιμόνιοι κατ' Ἀργείων· καὶ τοῦτο πράξας ἀπέθανεν* (Ζ 67, ἐκ τῶν Θησέως).

Καὶ ὑπὸ τοῦ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ: *Θυρέας δὲ Ὅμηρος μὲν οὐκ ὠνόμασεν, οἱ δ' ἄλλοι θρυλοῦσι· περὶ ὧν Ἀργείοις καὶ Λακεδαιμονίοις συνέστη ἀγὼν τριακοσίοις πρὸς τριακοσίους· ἐνίκων δὲ Λακεδαιμόνιοι στρατηγοῦντος Ὀθρυάδα· εἶναι δέ φησι τὸ χωρίον τοῦτο Θουκυδίδης ἐν τῇ Κυνουρίᾳ κατὰ τὴν μεθορίαν τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς* (VIII 6.17).

[1] Πραγματωθείσης κατὰ τὸ 338 π.Χ. ἐπὶ Φιλίππου, κατόπιν δίκης: *Φασὶ δὲ ἀνασώσασθαι δίκῃ νικήσαντες* (ΠΑΥΣ. ΙΙ 38.5).

[2] ΑΠΟΣΤΟΛΙΟΣ: Συναγ. Παροιμ. καὶ Συνθ., V 68: Γυμνοπαιδίαις χαίρει: Ἐπὶ τῶν φιλεόρτων· παῖδες ἐχόρευον ἐν Σπάρτῃ τῆς Λακωνικῆς ὕμνους ᾄδοντες ἐς τιμὴν τῶν ἐν Θυρεαῖς ἀποθανόντων Σπαρτιατῶν.

[3] Σ ω σ ί β ι ο ς παρ' ΑΘΗΝΑΙῼ (ΙΕ 678 b): ΘΥΡΕΑΤΙΚΟΙ: *Οὕτω καλοῦνταί τινες στέφανοι παρὰ Λακεδαιμονίοις, ὥς φησι* Σ ω σ ί β ι ο ς *ἐν τοῖς περὶ Θυσιῶν* (FHG II 626) *ψιλίνους αὐτοὺς φάσκων νῦν ὀνομάζεσθαι, ὄντας ἐκ φοινίκων. Φέρειν δ' αὐτοὺς ὑπόμνημα τῆς ἐν Θυρέᾳ γενομένης νίκης τοὺς προστάτας τῶν ἀγομένων χορῶν ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ, ὅτε καὶ Γυμνοπαιδιὰς ἐπιτελοῦσιν. Χοροὶ δ' εἰσὶν τὸ μὲν πρόσω παίδων . . . τὸ δ' ἐξ ἀρίστου ἀνδρῶν, γυμνῶν ὀρχουμένων καὶ ᾀδόντων Θαλητᾶ καὶ Ἀλκμᾶνος ᾄσματα καὶ τοὺς Διονυσοδότου τοῦ Λάκωνος παιᾶνας.*

[4] Τὴν θρυλικὴν αὐτὴν μάχην ἀποτελέσασαν περίλαμπρον παράδειγμα πατριωτικῆς αὐτοθυσίας ὕμνησαν:

Ὁ ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ (Anthol. Gr. VII 431):

«Οἵδε τριηκόσιοι, Σπάρτα πατρί, τοῖς συναρίθμοις
Ἰναχίδαις Θυρέαν ἀμφὶ μαχεσσάμενοι,
αὐχένας οὐ στρέψαντες, ὅπᾳ ποδὸς ἴχνια πρᾶτον
ἁρμόσαμεν, ταύτᾳ καὶ λίπομεν βιοτάν.
ἄρσενι δ' Ὀθρυάδαο φόνῳ κεκαλυμμένον ὅπλον
καρύσσει· «Θυρέα, Ζεῦ, Λακεδαιμονίων.»
αἰ δέ τις Ἀργείων ἔφυγεν μόρον, ἧς ἀπ' Ἀδράστου·
Σπάρτᾳ δ' οὐ τὸ θανεῖν, ἀλλὰ φυγεῖν θάνατος».

Κατὰ τὸν BERGK ἀνήκει εἰς τὸν Λεωνίδαν τὸν Ταραντῖνον ἢ τὸν Ἀντίπατρον τὸν Σιδώνιον, κατὰ δὲ τὸν HECKER εἰς τὸν Διοσκουρίδην.

Ὁ ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΗΣ (αὐτόθι 430):

Τίς τὰ νεοσκύλευτα ποτὶ δρυὶ τᾶδε καθᾶψεν
ἔντεα; τῷ πέλτα Δωρὶς ἀναγράφεται;
πλάθει γὰρ Θυρεᾶτις ὑφ' αἵματος ἅδε λοχιτᾶν,
χἀμὲς ἀπ' Ἀργείων τοὶ δύο λειπόμεθα.
πάντα νέκυν μάστευε δεδουπότα, μή τις ἔτ' ἔμπνους
λειπόμενος Σπάρτᾳ κῦδος ἔλαμψε νόθον
ἴσχε βάσιν. νίκα γὰρ ἐπ' ἀσπίδος ὧδε Λακώνων
φωνεῖται θρόμβοις αἵματος Ὀθρυάδα,
χὠ τόδε μοχθήσας σπαίρει πέλας. ἁ πρόπατορ Ζεῦ,
στύξον ἀνικάτω σύμβολα φυλόπιδος.

Ὁ ΔΑΜΑΓΗΤΟΣ (αὐτόθι 432):

Ὦ Λακεδαιμόνιοι, τὸν ἀρήιον ὔμμιν ὁ τύμβος
Γύλλιν ὑπὲρ Θυρέας οὗτος ἔχει φθίμενον,
ἄνδρας ὃς Ἀργείων τρεῖς ἔκτανε καὶ τόδ' ἐπεῖπεν·
«Τεθναίην Σπάρτας ἄξια μησάμενος».

Ὁ ΓΑΙΤΟΥΛΙΚΟΣ (αὐτόθι 244):

Δισσὰ τριηκοσίων τάδε φάσγανα θούριος Ἄρης
ἔσπασεν Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων,
ἔνθα μάχην ἔτλημεν ἀνάγγελον, ἄλλος ἐπ' ἄλλον
πίπτοντες· Θυρέα δ' ἦσαν ἄεθλα δορός.

Ὁ ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ ὁ ΚΟΛΟΦΩΝΙΟΣ (αὐτόθι 526):

Ζεῦ πάτερ, Ὀθρυάδα τίνα φέρτερον ἔδρακες ἄλλον,
ὃς μόνος ἐκ Θυρέας οὐκ ἐθέλησε μολεῖν
πατρίδ' ἐπὶ Σπάρταν, διὰ δὲ ξίφος ἤλασε πλευρᾶν
δοῦλα καταγράψας σκῦλα κατ' Ἰναχιδᾶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

ξου τούτου ὀνόματος δύνανται νὰ ὑπάρξωσι:

1. Ἀρχικὴ γραφὴ ἦτο ΑΝ(Α)ΚΡΑΙΑ πιθανῶς δὲ εἰς τὸ χειρόγραφον ἡ γωνία τοῦ Κ ἦτο ὀλίγον μεμακρυσμένη τῆς καθέτου αὐτοῦ γραφῆς ὁ δ᾽ ἀντιγραφεὺς τὴν τελευταίαν ἐθεώρησεν ὡς γράμμα Ι, τὴν δὲ γωνίαν (〈) ὡς Γ. Ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς λέξεως ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ἀνκριτήρ (Ἀνακριτήρ)[1].

2. Συνδέεται πρὸς τὸ ἐπίθετον *ἀνιγρός*. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις νοεῖται τὸ ὄνομα ἐδάφη ὑπὸ τὴν σημασίαν τῶν γαιῶν.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐδηλοῦντο αἱ ὑψηλὰ εὑρισκόμεναι γαῖαι, ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ζαβίτσης, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν γαῖαι θλιβεραί, διότι ἡ ὁδὸς ἀναμφισβητήτως ἦγεν εἰς τόπους λίαν ὀδυνηροὺς ὡς πρὸς τοὺς Ἀργείους. Τῶν ἑρμηνειῶν τούτων ὀρθοτέρα τυγχάνει μᾶλλον ἡ δευτέρα, δοθέντος ὅτι ἐνισχύει αὐτὴν τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος «Τσόροβος», τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ μάχη. Οἱ Ἀργεῖοι ἄλλως τε κατεῖχον καὶ ἄλλα μὴ πεδινὰ ἐδάφη. Τὸ οὐδέτερον τοῦ ὀνόματος ἀποκλείει ἀναφορὰν εἰς τὴν φύσιν τῆς ὁδοῦ.

Ἀρχῆθεν ἐπιστεύομεν ὅτι ἡ ὀνομαστὴ αὕτη μάχη διεξήχθη ἐπὶ τῆς Ζαβίτσης, δεδομένου ὅτι διὰ λόγους στρατηγικῆς οὐδέποτε οἱ ἐμπόλεμοι δέχονται τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, καθ᾽ ὅσον εἶναι γνωσταὶ αἱ ψυχολογικαὶ καὶ πρακτικαὶ συνέπειαι τούτου. Λογικόν, ἐπομένως, αἱ μάχαι, ὅταν δὲν πρόκειται περὶ αἰφνιδιασμοῦ, ὡς ἐν προκειμένῳ, καθ᾽ ὅσον οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ ἦσαν πανέτοιμοι, νὰ διεξάγωνται ἐπὶ τῶν συνόρων καὶ ἡ Ζάβιτσα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸν ὅριον τῆς Ἀργείας καὶ τῆς Λακωνικῆς.

Τὴν γνώμην ταύτην ἐπεβεβαίωσεν Ἀργεία ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα ἐν τῷ ὄρει τούτῳ καὶ ἀνακοινωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ, μερικῶς, ἥτις, ἀναφερομένη εἰς τὸ *κενεάριον* τῶν Ἀργείων, συνιστᾷ εἰς τοὺς διερχομένους, ὅπως μὴ βλάπτωσι τοῦτο[2]. Μετὰ τὴν ἐντόπισιν τῆς μάχης ταύτης, βεβαιοῦσαν ἅπαξ ἔτι τὴν ἀκρίβειαν τοῦ περιηγητοῦ, εὐχερὴς τυγχάνει ἡ τοποθέτησις τῶν κωμῶν, μὴ ἀληθευούσης τῆς γνώμης τοῦ FRAZER[3], ὅτι ὁ περιηγητὴς κινούμενος κατὰ τὴν θυραιατικὴν πεδιάδα συναντᾷ ταύτας, ὡς καὶ τὸν τόπον τῆς ἀνωτέρω μάχης.

Ἐκκινήσας ὁ Παυσανίας ἀπὸ τῶν «πολυανδρίων»[4] φθάνει εἰς τὴν *Ἀθήνην — Ἀνθήνην* κατὰ Θουκυδίδην[5] *ἐς ἣν Αἰγινῆται ποτε ᾤκησαν.*

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ κενηρίου εὑρέθη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τσόροβος» ἀντερείσματος τῆς Ζαβίτσης, βορείως τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν ἐρείπια παρατηρητηρίου[6], ὁπόθεν ἀσφαλῶς ἐπετηρεῖτο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν τὸ Ἄργος, ἡ δὲ Εὔα, κειμένη ἐν τῷ «Ἑλληνικῷ» κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1961 ἀνευρεθεῖσαν ἐκεῖ ἐπιγραφὴν καὶ τὴν ἐσχάτην θέσιν κατέχουσα κατὰ τὸν Παυσανίαν, κινούμενον πρὸς τὴν Σπάρτην, ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν λοιπῶν κωμῶν, ἡ Ἀνθήνη δέον νὰ ὁρισθῇ μεταξὺ τοῦ «Τσορόβου» καὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ» καὶ συγκεκριμένως μεταξὺ τῆς κορυφῆς τοῦ πρώτου — ὁπωσδήποτε ἐπὶ τῆς Ζαβίτσης — καὶ τοῦ χωρίου «Κάτω Δολιανά», δεδομένου ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἔκειτο ἡ Νηρίς, ὡς κατωτέρω θὰ καταδειχθῇ.

Ἴσως τὸ ὄνομα τῆς πόλεως συνδέεται πρὸς

Ὁ ΧΑΙΡΗΜΩΝ (αὐτόθι 720 καὶ 721):

α΄. *Κλεύας Οὐτυμοκλεῖος ὑπὲρ Θυρεᾶν δόρυ τείνας*
κάτθανες ἀμφίλογον γᾶν ἀποτεμνόμενος.

β΄. *Τοῖς Ἄργει Σπάρτη τ᾽ ἶσαι χέρες, ἶσα δὲ τεύχη*
συμβάλομεν. Θυρέαι δ᾽ ἦσαν ἄεθλα δορός.
ἄμφω δ᾽ ἀπροφάσιστα τὸν οἴκαδε νόστον ἀφέντες
οἰωνοῖς θανάτου λείπομεν ἀγγελίαν.

Ὁ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ (Ἀρχίδ. (μβ΄) 99):

Ἀναμνήσθητε δὲ τῶν ἐν Διπαίᾳ πρὸς Ἀρκάδας ἀγωνισαμένων, οὕς φασιν ἐπὶ μιᾶς ἀσπίδος παραταξαμένους τρόπαιον στῆσαι πολλῶν μυριάδων, καὶ τῶν τριακοσίων τῶν ἐν Θυρέαις ἅπαντας Ἀργείους μάχῃ νικησάντων . . .

Τὴν μάχην γνωρίζει καὶ ὁ STATIUS (Theb. IV 46): *et Lacedaemonium Thyrea lectura cruorem*

Ἐπίσης ὁ OVIDIUS (Fast. 2, 663): *Corpora non leto missa trecenta forent.*

[1] *Ἀνκριτῆρες τοὶ ἐπὶ βασιλεῖος. Ἀντιφίλου τοῦ Θεγείτου . . .* Ἐπιγραφὴ Χαλκηδόνος τῆς Βιθυνίας (BCH 11, 1887,296. COLLITZ, 3055).

[2] *Μεδεὶς ἀδικείτο τὸ κενεάριον* (Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Ἐρευνητικὴ Περιοδεία εἰς Κυνουρίαν (ΠΑΕ 1950, 237).

[3] Ἔ. ἀ. 306.

[4] II 38. 6.

[5] V 41.2.

[6] FRAZER, ἔ. ἀ. III, 306 - 307.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

τὸ μὴ πεδινὸν τῆς θέσεως αὐτῆς, δοθέντος ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ ῥίζης α θ (α - ν - θ) παρέχον, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, πρόσθετον ἐπιχείρημα εἰς τὸν Παυσανίαν νὰ ταυτίσῃ τὴν *ἄνω πόλιν* τοῦ Θουκυδίδου [1] πρὸς αὐτήν. Ὁ τόπος εἶναι δασώδης, πλήρης ἄλλοτε δρυῶν καὶ σήμερον ἐλαιοδένδρων, δικαιολογουμένου καὶ τοῦ *λασιῶνος* τοῦ Νόννου [2].

Σημειωτέον ὅτι τὸ ὄνομα «Τσόρβος» ἢ «Τσόροβος», ἀποδιδόμενον εἰς νοτιοδυτικὸν ἀντέρεισμα τῆς Ζαβίτσης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διεξήχθη ἡ μάχη 'Αργείων καὶ Σπαρτιατῶν, ἐνισχύει τὰ περὶ τῆς θέσεως τῶν 'Ανιγραίων ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, δεδομένου ὅτι πιθανώτατα συνδέεται πρὸς τὸ ἐπίθετον Torvus (mons) [3] οὐχὶ διὰ τὸ ἄγριον τοῦ ἐδάφους, καθ' ὅσον δὲν δικαιολογεῖται τοιοῦτόν τι, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ φοβερὰν σφαγὴν τῶν 600 ἐπιλέκτων καὶ τὴν κατόπιν τῆς διαφωνίας περὶ τὴν νίκην πεισματωδεστάτην σύγκρουσιν τῶν ἀντιπάλων, πιθανὴ δὲ σύνδεσίς του πρὸς τὸ ὄνομα κόρυμβον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς κορυφῆς βουνοῦ [4] προελθόντος κατὰ τσιτακισμὸν — καίτοι οὗτος δὲν ἐπιχωριάζει, εἰ μὴ δυτικώτερον —, ἐξακολουθητικὴν ἀφομοίωσιν καὶ ἔκπτωσιν τοῦ μ καὶ 2) πρὸς ὑπάρχον καὶ μὴ σωζόμενον σήμερον ὄνομα κώροδον ἢ κόροδον, τὴν ὁδὸν τουτέστι τῶν κώρων, τῶν νέων πολεμιστῶν τραπὲν κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ αἰολικῇ [5] εἰς κώρωβον ἢ κόροβον καὶ κατὰ τσιτακισμὸν εἰς Τσώροβον ἢ Τσόροβον δὲν φαίνεται εὐσταθοῦσα.

Στηριζόμενοι εἰς τὴν λέξιν ταύτην δικαιολογούμεθα, ἐὰν πιστεύωμεν ὅτι τὸ ὄρος ἐκαλεῖτο 'Ανιγρόν, ὅτε ἐξηγεῖται ἔτι μᾶλλον καὶ ὁ ὅρος 'Ανιγραῖα καὶ τὸ ὄνομα Torvus.

Οὕτω τὸ ἄγνωστον μέχρι τοῦδε σημασιολογικῶς ὄνομα *'Ανιγραῖα* ἀποδεικνύεται ἐπίθετον σημαῖνον θλιβερόν, λυπηρόν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δὲν ἀληθεύει ἡ γνώμη τοῦ E. MEYER [6] θεωροῦντος τὴν 'Ανθήνην πόλιν παραθαλασσίαν, ὀφειλομένη ἀσφαλῶς εἰς ἐπίδρασιν τοῦ Σκύλακος [7]. Ἄλλως τε, ἐὰν τοῦτο ἠλήθευε, θὰ ἦτο ἀκατανόητον ὁ ἱστορῶν διεξοδικῶς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ 'Αθηναϊκοῦ στόλου Θουκυδίδης νὰ μὴ μνημονεύσῃ τὴν 'Ανθήνην, τὴν ὁποίαν πρώτην ἔπρεπε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ κατὰ πόδας τοὺς ὑποχωρήσαντας Αἰγινήτας ἀκολουθοῦντες 'Αθηναῖοι νὰ συναντήσωσι καὶ καταστρέψωσι. Δὲν εἶναι ἄλλως τε νοητὸν ὑπαρχούσης παραθαλασσίας πόλεως, νὰ καταφύγωσιν οἱ Αἰγινῆται εἰς τὴν «ἄνω πόλιν», ἀπέχουσαν 10 στάδια τῆς θαλάσσης, ὅπου ἠμύνθησαν ἡρωικῶς, καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν σπουδαιοτέραν τῆς περιοχῆς, πόλιν εἰς τὴν διάθεσιν ἀμειλίκτων, ὡς ἀπεδείχθησαν, ἐχθρῶν. Βέβαιον εἶναι ὅτι αὕτη ἔκειτο ἔξω τῆς θυραιατικῆς πεδιάδος καὶ τοῦτο ἔσωσεν αὐτήν [8]. Ἡ μαρτυρία ἄλλως τε τοῦ Σκύλακος μνημονεύοντος πόλιν 'Ανθήνην καὶ λιμένα αὐτῆς συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν ἔπρεπε νὰ διαχωρισθῇ ἡ πόλις τοῦ λιμένος αὐτῆς, καθ' ὅσον πᾶσα πόλις παραθαλασσία κέκτηται ἴδιον λιμένα. Ἡ πόλις, λοιπόν, εὑρίσκετο μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἄποψιν ταύτην ἐνισχύει ὁ Πλίνιος (N. H. IV 16) διαστέλλων ταύτης τὴν Θυραίαν, ἡ μνεία τῆς ὁποίας ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἱστορίαν της (διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὸ αὐτὸ φαινόμενον καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην). Ἡ 'Ανθήνη, ἑπομένως, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐξουσίαζε καὶ τὴν Θυραιατικὴν πεδιάδα διαθέτουσα καὶ λιμένα.

Ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῆς δευτέρας κώμης κινούμεθα μετὰ μείζονος εὐχερείας, καθ' ὅσον μετὰ τὸν Τσόρβον τρεπόμενοι πρὸς Νότον φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον Κάτω Δολιανὰ καὶ ἄλλοτε Καλύβια Δολιανίτικα, ἀπέχον περὶ τὰ 5 χιλιόμετρα τούτου. Τὸ χωρίον παρουσιάζει ἐπίσης ἀρχαιότητας καὶ ἔχει ὡς ΝΑ. ὅριον τὸν ποταμὸν Τᾶνον [9]. Ἔχοντες, ἑπομένως, ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ Ἑλληνικό, ὅπου ἔκειτο ἡ Εὔα, ἡ τελευ-

[1] IV 57.1.

[2] σ. 10 σημ. 7

[3] Πρβ. VAL. FLACCUS: *Torvus Ister* (VIII 218).

[4] *Φεύγοντες ἐπὶ τοῦ οὔρεος τὸν κόρυμβον* (ΗΡΟΔ. VII 218). *'Επ' ἄκρον κόρυμβον ὄχθου* (ΑΙΣΧ. Περσ.659).

[5] H. L. AHRENS, De graecae linguae dialectis, I. De dialectis Aeolicis et Pseudaeolicis, Gottingae 1839, σ. 41.

[6] RE I, σ. 2370.

[7] Περίπλ. 46.

[8] Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Ἡ Θυραία κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τὸ ἔτυμον αὐτῆς ἑ.ἀ.

[9] «*Τάναον*» κατὰ ΠΑΥΣΑΝΙΑΝ: *Ποταμὸς δὲ καλούμενος Τάναος εἷς γὰρ δὴ οὗτος ἐκ τοῦ Πάρνωνος κάτεισι, ῥέων δὲ διὰ τῆς 'Αργείας ἐκδίδωσιν εἰς τὸν θυραιάτην κόλπον* (II 38.7).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212

ταία τῶν κωμῶν κατὰ τὸν περιηγητήν, εὑρίσκεται πέραν τοῦ χωρίου τούτου, δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἐνταῦθα τὴν Νηρίδα ἱκανοποιοῦντες καὶ τὸν Statius[1], ὅστις θέτει παρ᾽ αὐτὴν χείμαρρον παφλάζοντα διὰ μακρᾶς κοιλάδος, καθ' ὅσον ὁ Τᾶνος, ρέων καθ᾽ ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὰ ὀρεινά, δὲν ἐξικνεῖται μὲν σήμερον πάντοτε μέχρι τῶν Δολιανῶν, ἀλλ', ὅταν τοῦτο συμβαίνῃ — κατὰ τὰς φθινοπωρινὰς βροχὰς καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος —, ρέει ὁρμητικώτατος προκαλῶν καὶ ἀτυχήματα.

Τὸ ἀληθὲς τῆς γνώμης ταύτης ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ ὄνομα τῆς κώμης, καθ᾽ ὅσον καὶ μόνον τοῦτο ὁρίζει τὴν θέσιν αὐτῆς, διότι ἀπαντᾶται παρ᾽ Ἡσυχίῳ ἐν τῷ πληθυντικῷ σημαῖνον «κοίλας πέτρας»[2], τὸ δ᾽ ἀνωτέρω χωρίον ὀνομάζεται παλαιόθεν καὶ «Σπηλιές», λόγῳ τῶν ἀφθόνων ὑπερκειμένων αὐτοῦ σπηλαίων.

Μετὰ τὴν Νηρίδα κινούμενος ὁ περιηγητὴς πρὸς τὴν Σπάρτην φθάνει εἰς τὴν Εὔαν[3], τρίτην καὶ τελευταίαν κώμην, ἥτις ἐμνημονεύετο ὑπὸ τοῦ Θεοπόμπου, ὡς μαρτυρεῖ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ἥτις κατὰ τὸν Παυσανίαν ἦτο *μεγίστη τῶν κωμῶν καὶ ἱερὸν τοῦ Πολεμοκράτους ἐστὶν ἐν ταύτῃ*. Αὕτη ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Νηρίδος βορειοδυτικῶς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τάνου, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ» συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Ἡ γνώμη τοῦ PHILIPPSON[4] ὅτι τὸ ἱερὸν μόνον τῆς κώμης εὑρίσκετο εἰς τὸν παρὰ τὴν μονὴν Λουκοῦς χῶρον, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρέθησαν ἀρχαιότητες τῶν Ρωμαϊκῶν κυρίως χρόνων[5], πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Νηρίδος καὶ τῆς Ἀνθήνης, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι συνέρρεον εἰς αὐτὸ κατὰ τὸν περιηγητήν, τιμῶντες τὸν μέγαν ἰατρὸν τῆς ἀρχαιότητος, ἐν μέρει εἶναι ὀρθή. Πιθανώτατον τυγχάνει ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ οἱ κάτοικοι τῆς κώμης, οἱ Εὐᾶται κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἐπιγραφήν, ᾤκουν τὸν χῶρον τοῦτον, τὸν περὶ τὴν μονὴν Λουκοῦς, διότι, ἀγόμενοι ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ λατρευτικῶν εὑρημάτων εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ ἱερὸν τοῦ Πολεμοκράτους, συναποδεχόμεθα καὶ τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν, δεδομένου ὅτι ὁ Παυσανίας μαρτυρεῖ ρητῶς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἱεροῦ τούτου *ἐν ταύτῃ*[6] καὶ οὐχὶ μακρὰν αὐτῆς, καθ᾽ ὅσον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει πολὺ πλησιέστερον τοῦ ἱεροῦ ἔκειτο ἡ Νηρὶς ἢ ἡ Εὔα, εἰς ἣν ἀνῆκε τοῦτο. Τὸ εὑρεθὲν ἄλλως τε ἐν τῇ μονῇ κατὰ τὴν κατοχὴν ἀνάγλυφον τύπου τῶν δείπνων, τὸ ἀνάγλυφον τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ἀπὸ πολλοῦ ἀποκείμενον ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ, καὶ τὰ λοιπὰ ἀφιερώματα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τούτου[7]. Ἀρχική, λοιπόν, θέσις τῆς Εὔας ἐτύγχανε τὸ «Ἑλληνικό», ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν ὑπολείμματα τείχους τοῦ 5ου ἢ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἐκεῖθεν δὲ βραδύτερον, ἄγνωστον πότε, πιθανώτατα ὅμως δι᾽ ἔλλειψιν ὕδατος, ὡς τῆς κώμης τὸ ὄνομα ὑποδηλοῖ[8], κατῆλθον εἰς τὸν πέριξ τῆς μονῆς Λουκοῦς χῶρον, ἔχοντα πλουσιωτάτην πηγήν, ἐξ ἧς σήμερον ὑδρεύεται τὸ «Ἄστρος», τὸ Παράλιον Ἄστρος καὶ τὰ Δολιανά.

Πάντως βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ θυρεατικαὶ κῶμαι εὑρίσκοντο ἀπὸ τοῦ «Τσορόβου» μέχρι τοῦ «Ἑλληνικοῦ», ἀποκλείονται δ᾽ ἀσφαλῶς αἱ θέσεις «Καστράκι», Ἅγιος Ἀνδρέας, «Κάστρον τῆς Ὡρηᾶς» καὶ Ἅγιος Πέτρος, ὡς ἐπίστευον οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΣ

[1] Theb. IV 46:

Huic armat Larisa viros, huic celsa Prosymna,
aptior armentis Midea pecorosaque Phlius,
quaeque pavet longa spremantem valle Charadron,
Neris, etingenti turritae male Clonόnae
et Lacedaemonium Thyrea lectura cruorem.

[2] *Νηρίδας· τὰς κοίλας πέτρας* πρβλ. *Κοίλην εἰσέπτατο πέτραν* (ΠΙΝΔΑΡ. Πυθιον. 144).

[3] Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος διελάβομεν ἐν τῇ δημοσιεύσει τῆς ἐπιγραφῆς τῆς κώμης (Κ. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Εὔας ἐπιγραφή, ἔ.ἀ.).

[4] RE VI, 817.

[5] BOBLAYE, ἔ.ἀ. 66. LEAKE, Tr. in the Mor. II, 486 καὶ ἐν συνεχείᾳ ROSS, ἔ.ἀ. 169. CURTIUS, ἔ.ἀ. II, 378. BURSIAN, ἔ.ἀ. II, 70. FRAZER, ἔ.ἀ. III, 307.

[6] II 36.6.

[7] Περὶ τῶν ἀναγλύφων τῆς Λουκοῦς, Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Μονὴ Λουκοῦς (ΠΑΕ 1950, 236, 237).

[8] Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Εὔας ἐπιγραφή, ἔ.ἀ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
15/10/2023 21:28:25 EEST - 167.114.118.212